

Reflection of the Identity of Modernism in Decoding the Pahlavi II Residential Building Facades through Semiotic Approach¹

Maryam Amjadi², Mehrdad Matin^{3*}, Vahid Shali Amini⁴

Received: 2023/07/16

Revised: 2023/09/02

Accepted: 2023/09/29

Published: 2024/10/06

Highlights

- Based on studies conducted in the analysis of the facades of the studied samples, a semantic duality was found that, on the one hand, showed a coherent structure that conformed to the physical semantic characteristics of modernism, and on the other hand, included eclectic, incoherent, and incomprehensible combinations.
- Based on the research results and in accordance with the semiotic layers of architecture, which are defined as systemic layers, four main combinations were obtained from the study of physical characteristics.
- Using all aesthetic elements along with semantic concepts in accordance with identity can enable people to perceive the depth of the text in the context of meaning and history, and on this basis, a model can be presented for measuring the facade of residential buildings.

Extended Abstract

Introduction

There is no doubt about the lack of identity of façade of buildings in Tehran, the heterogeneity of culture, climate and façade. Nevertheless, the origin of these developments in housing architecture, which dates back to the Pahlavi era, should be reviewed.

The identity of Pahlavi architecture cannot be seen only in the context of entry of modernism in the form of its imported and authoritarian aspects (Historical Theme).

Also, solely the appearance of nationalism in the works of the first Pahlavi era, or the internationalism of the middle era, or the attempt for traditionalism in its continuation (aesthetics theme) cannot define the concept of architectural identity of this era.

Theoretical Framework

The current research has gone beyond description and prescription and has evaluated the second Pahlavi architecture and its relationship with the society it served, especially that the modern architecture entered Iran without its ideological components and not due to the change of society.

Amongst the subsequent factors that shall be investigated, from the topics selected based on the Postmodern Theory book, through the view of Kate Nesbitt, the topic of thematic meaning and history have been selected for further review.

Methodology

The purpose of this research was to identify the effective components of modernism in the facades of buildings in the sixth district of Tehran during the second Pahlavi era. In the final part of the research, by examining the historical

¹ This article is derived from Maryam Amjadi's doctoral thesis entitled "Reflection of the Identity of Modernism in decoding the Pahlavi II Residential Building Facades through Semiotic Approach" which is being carried out at Islamic Azad University, Central Tehran Branch.

² PhD Candidate, Department of Architecture, Faculty of Art and Architecture, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

³ *Assistant Professor, Department of Architecture, Faculty of Art and Architecture, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran; Corresponding Author, [Email: Mehrdad.Matin@ymail.com](mailto:Mehrdad.Matin@ymail.com)

⁴ Assistant Professor, Department of Architecture, Faculty of Art and Architecture, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

themes and meaning between the text and form of the facades of selected buildings, the identity of the facades of residential buildings was introduced, and the impact of the changes of the second Pahlavi Dynasty, as the period of the arrival of modernism in Iran, was examined based on the impact of historical themes on the anatomical aspects of the facade.

Results & Discussion

Through the analytical table developed in this research for the codes extracted from the software and the results of library studies, it is necessary to index components in the analysis of the identity of the buildings. It was generally stated that these components are included in two physical and non-physical forms or content with the help of Erwin Panofsky's semiotic method.

Conclusion

Based on this summary, we can conclude that architecture is read as a spatial text that is composed of many layers. These layers have been connected with each other in a systematic processed way.

Because the elements of the facade, at first glance, lead the viewer to a complicated interpretation. This caused the audience to have more exposure to the first category of architectures presented to them, all the system and process layers were almost equal and superficial. They had less complexity in their design and appeared to be more imitations which were common to the eye. Such factors, lead to the viewer not the architecture and not having incentive to dive deeper which in turn result in lack of appeal.

Keywords

Identity, Modernism, Semiotics, Facade, Pahlavi II.

Citation:

Amjadi, M., Matin, M., & Shali Amini, V. (2024). Reflection of the Identity of Modernism in Decoding the Pahlavi II Residential Building Facades through Semiotic Approach. *Journal of Urban Sustainable Development*, 5 (16), 103-124.

 DOI: <https://doi.org/10.22034/usd.2024.2007130.1082>

 DOR: <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.27170128.1403.5.16.6.8>

URL: https://usdjournal.daneshpajooohan.ac.ir/article_718398.html?lang=en

Authors retain the copyright and full publishing rights.

Published by Daneshpajooohan Pishro Higher Education Institute. This article is an open access article licensed under the [Creative Commons Attribution 4.0 International \(CC BY 4.0\)](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

بازتاب هویت دوران مدرنیسم در خوانش نمای بنای مسکونی پهلوی دوم بر اساس رویکرد نشانه‌شناسی^۱

مریم امجدی^۲، مهرداد متین^{۳*}، وحید شالی امینی^۴

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۴/۲۵ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۰۶/۱۱ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۷/۰۷ تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۰۷/۱۵

چکیده: معماری معاصر ایران با تغییرات متعددی در نماسازی مواجه شده است که برخی از آن‌ها ناشی از گفت‌وگوهای مدرنیته و برخی دیگر به شرایط اجتماعی، سیاسی و فرهنگی خاص ایران مرتبط هستند. این تحولات منجر به ظهور نوعی معماری خاص در ایران شده که به‌عنوان معماری معاصر شناخته می‌شود و ویژگی‌هایی در نماسازی دارد که ارتباط چندانی با پیشینه هویتی ایرانی پیدا نمی‌کند. با این حال، ابعاد هویتی این معماری، به‌ویژه از منظر معناشناسی و تاریخی، تا حد زیادی مورد غفلت قرار گرفته است. هدف این پژوهش تحلیل نشانه‌های هویتی در نمای ساختمان‌های مسکونی معاصر ایران، به‌ویژه نمونه‌های دوران پهلوی دوم است. این دوره را می‌توان نخستین مواجهه واقعی معماری مسکونی با رویکردهای مدرن دانست که بستر اولیه شکل‌گیری معنایی جدید در نمای مسکونی معاصر ایران را فراهم کرد. پژوهش به دنبال پاسخ به این پرسش است که چگونه هویت، متأثر از برهم‌کنش وجوه کالبدی (فرم) و محتوا با درون‌مایه‌های تاریخی و معنا در نمای بناهای مسکونی دوره پهلوی دوم شکل گرفته است. روش تحقیق کیفی و استنباطی بوده و از نرم‌افزار MAXQDA برای کدگذاری و تحلیل داده‌های کیفی استفاده شده است. نتایج نشان‌دهنده دوگانه معنایی هستند؛ یکی ساختار منسجم و منطبق بر شاخصه‌های کالبدی مدرنیسم و دیگری ترکیب‌های التقاطی، نامنسجم و نامفهوم. بنابراین، هویت نما در این دوره به دودسته بامعنا و بی‌معنا تقسیم می‌شود که دسته بامعنا مطابق با رویکردهای مدرن و دسته بی‌معنا رویکردی التقاطی را شامل می‌شود.

واژگان کلیدی: هویت مدرنیسم، نشانه‌شناسی، نما، پهلوی دوم

^۱ این مقاله مستخرج از رساله دکتری مریم امجدی با عنوان «بازتاب هویت دوران مدرنیسم در خوانش نمای بنای مسکونی پهلوی دوم بر اساس رویکرد نشانه‌شناسی» است که با راهنمایی آقای دکتر مهرداد متین و استاد مشاور آقای دکتر وحید شالی امینی در دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز در حال انجام است.

^۲ دانشجوی دکتری معماری، گروه معماری، دانشکده هنر و معماری، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

^۳ * استادیار، گروه معماری، دانشکده هنر و معماری، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران؛ نویسنده مسئول: [Email: Mehrdad.Matin@ymail.com](mailto:Mehrdad.Matin@ymail.com)

Mehrdad.Matin@ymail.com

^۴ استادیار، گروه معماری، دانشکده هنر و معماری، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

۱- مقدمه و بیان مسئله

برای دستیابی به هدف نهایی، فرآیند پژوهش به مراحل زیر تقسیم شده است:

در ابتدا، مسئله اصلی پژوهش شناسایی و چارچوب نظری آن تعیین شد. این مرحله شامل مرور ادبیات موجود و شناسایی خلأهای تحقیقاتی در زمینه تحولات نما در معماری مسکونی دوران پهلوی دوم بود. در این راستا، نظریات پست‌مدرن و نشانه‌شناسی به‌عنوان مبنای نظری انتخاب شدند. در ادامه داده‌های موردنیاز از طریق روش‌های مختلف همچون مطالعات کتابخانه‌ای، بررسی اسناد تاریخی و مصاحبه با معماران و کارشناسان حوزه معماری بود. همچنین، استفاده از نرم‌افزارهای تحلیل داده‌ها برای استخراج الگوها و مؤلفه‌های معماری مورد استفاده قرار گرفت. این داده‌ها با استفاده از روش‌های کیفی و کمی تحلیل شدند. این تحلیل شامل بررسی نماهای ساختمان‌های مسکونی در منطقه شش تهران و شناسایی مؤلفه‌های کلیدی در طراحی آن‌ها بود. نتایج این تحلیل به‌صورت جداول تحلیلی ارائه شد که شامل کدهای استخراج‌شده از داده‌ها بود. بر این اساس مؤلفه‌های هویتی که تحت تأثیر مدرنیسم و تاریخ فرهنگی ایران قرار داشتند، شناسایی شدند. این مؤلفه‌ها در دو دسته فیزیکی (شامل فرم و مصالح) و غیر فیزیکی (شامل معنا و نشانه‌ها) هستند.

نتایج حاصل از تحلیل داده‌ها به بررسی چگونگی تأثیر مؤلفه‌های شناسایی‌شده بر هویت معماری نماها منجر شده است. این تجزیه و تحلیل نشان داد که چگونه عناصر طراحی نماها می‌توانند به‌عنوان نشانه‌هایی منعکس‌کننده هویت فرهنگی و تاریخی باشند. این فرآیند پژوهش به‌طور سیستماتیک طراحی شده است تا به هدف نهایی یعنی شناسایی هویت معماری نمای ساختمان‌های مسکونی دوران پهلوی دوم برسد و به درک عمیق‌تری از تحولات معماری ایران کمک کند.

با توجه به مطالب ذکرشده، این پژوهش به دنبال پاسخگویی به سؤالات زیر است:

تحولات معماری و شهرسازی ایران طی دوران پهلوی یکی از سریع‌ترین و شتاب‌زده‌ترین نمونه‌ها در تاریخ ایران به شمار می‌آید. در این دوران، حجم بالای ساخت مسکن و گسترش شهر تهران به دلیل افزایش جمعیت ناشی از عوامل اجتماعی، اقتصادی و سیاسی، سبب ظهور گونه‌های جدید مسکن شد که به شیوه‌ای مدرن طراحی شده بودند. این گونه‌های جدید معمولاً فاقد حیات مرکزی بودند و به‌جای آن، بر اصول طراحی مدرن و استفاده از مصالح نوین تأکید داشتند. این تغییرات نه تنها موجب گسست معماری سنتی ایران شدند، بلکه هویت فرهنگی و تاریخی را نیز تحت تأثیر قرار دادند. تلاش‌هایی برای بومی‌سازی معماری گونه‌های جدید مسکن انجام شد، اما عواملی چون برنامه‌های شهرسازی حکومتی، غلبه سلیقه تجددطلبان و سرمایه‌گذاران عمده، مقرون به‌صرفه بودن معماری مدرن در کاهش هزینه‌ها و بسنده کردن به حداقل‌ها، موجب شد تا معماری مسکن تهران به وضعیت نهایی خود در پایان دوران پهلوی اول برسد. این دلایل ادامه یافتند و مانع تغییرات اساسی در معماری مسکن پس از انقلاب اسلامی شدند.

این تغییرات با توجه به تأثیر در طراحی نما، روی منظر شهری نیز تأثیر گذاشت و به‌نوعی برداشت از هویت معماری مسکن ایرانی را به‌صورت مستقیم‌تری (با توجه به دید آن از منظر شهری) تحت تأثیر قرار داد. هدف اصلی پژوهش نیز در همین راستا و در جهت ارائه روشی برای خوانش نشانه‌های هویتی در نمای بنای مسکونی معاصر ایران، با تأکید بر نمونه‌های دوران پهلوی دوم است. همچنین با رویکردی تخصصی‌تر به بررسی روند تحول کالبدی مسکن در این دوران و تأثیر تغییر مصالح ساختمانی، عوامل داخلی و خارجی و تغییر آموزش معماری پرداخته خواهد شد.

همچنین این پژوهش به بررسی مؤلفه‌های مؤثر بر هویت معماری در نماهای ساختمان‌های مسکونی دوران پهلوی دوم و تأثیر آن‌ها بر شکل‌گیری هویت شهری تهران می‌پردازد.

۲- پیشینه پژوهش

پیشینه پژوهش حاضر شامل مقالات، پایان نامه و کتاب‌هایی داخلی و خارجی است که خلاصه‌ای از آن‌ها جهت گردآوری اطلاعات به شرح زیر ارائه شده است (جدول شماره ۱).

بازنمایی هویت، متأثر از برهم کنش وجوه کالبدی (فرم) و محتوا با درون‌مایه‌های تاریخی و معنا در نمای بناهای مسکونی دوره پهلوی دوم چگونه حادث گشته است؟ چگونه می‌توان هویت معماری دوره پهلوی را با استفاده از وجوه کالبدی متأثر از درون‌مایه‌های تاریخی، معنا و محتوا در معماری نمای بناهای مسکونی این دوره تعریف نمود؟

جدول ۱. پیشینه پژوهش

نمایه	نام نویسنده	عنوان پژوهش	روش تحقیق	جنبه نوآوری و نتیجه
۱	حسن‌پور و سلطان‌زاده ۱۳۹۵	عوامل پس‌زمینه تحولات معماری معاصر ایران در دوران پهلوی دوم و مقایسه تطبیقی آن با ترکیه	کیفی-توصیفی	عوامل تأثیرگذار بر تحولات معماری ایران و عوامل زمینه‌ساز و سیر تحولات معماری دو کشور مورد بررسی قرار گرفته است. اشاره به تحولات معماری پهلوی دوم و زمینه‌های آن در این پژوهش می‌تواند دیدگاهی روشن در ارتباط با معماری این دوره را به خوانندگان منتقل کند.
۲	کامی شیرازی و همکاران ۱۳۹۷	تأثیر سبک زندگی در سازمان فضایی معماری مسکونی در ایران (نمونه مورد مطالعه: آشپزخانه حدفاصل سال‌های ۱۳۰۴ تا ۱۳۵۷ ه. ش)	توصیفی-تحلیلی	بررسی تأثیر سبک زندگی در قالب مؤلفه‌های تکنولوژی و نقش جنسیتی به‌عنوان متغیرهای مستقل و سازمان‌دهی فضایی به‌عنوان متغیر وابسته است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که تحولات اجتماعی سبب افزایش فضای بینابین و عرصه مشترک در مسکن دوران پهلوی بوده و اوج این تحول را می‌توان در دوران پهلوی دوم مشاهده کرد.
۳	احمدی و احمدی ۱۴۰۲	بررسی تطبیقی معماری دوره پهلوی اول و دوم از منظر نشانه‌شناسی و معناشناسی	تطبیقی-تحلیل محتوا	به بررسی و تحلیل لایه‌های تشکیل‌دهنده دو موزه ملی ایران و موزه معاصر ایران از دیدگاه نشانه‌شناسی و معناشناسی پرداخته و یافته‌ها در سه دسته تقسیم‌شده است تا موزه‌ها در عین توجه به زیباشناختی به مفاهیم اصول ایرانی توجه داشته باشند.
۴	ص برنجی و همکاران ۱۴۰۰	نشانه‌شناسی به‌عنوان چارچوبی برای خوانش و نگارش منظر	توصیفی-تحلیلی	از آنجاکه علم نشانه‌شناسی در عرصه‌های مختلف دریچه جدیدی باز کرده است، این پژوهش به مبانی نشانه‌شناسی در مسیر به دست آوردن نسبت نشانه‌شناسی و معماری منظر تلاش شده است و در نهایت به الگویی ارزشمند دست یافته‌اند.
۵	Raaphorst et al. 2020	چارچوبی برای تجزیه و تحلیل محتوای بصری با استفاده از نشانه‌شناسی	کیفی - توصیفی	باخوانش باز نمودت طراحی منظر به‌عنوان اثر متقابل اعتبار، خوانایی و تعامل را مورد بررسی قرار داده است.

نمایه	نام نویسنده	عنوان پژوهش	روش تحقیق	جنبه نوآوری و نتیجه
۶	زرکش ۱۳۹۱	علل تأثیر معماری بناهای دولتی و عمومی بر معماری بناهای خصوصی در دوره پهلوی دوم	توصیفی و تحلیلی	مقایسه عوامل مؤثر بر بنا دولتی و خصوصی عوامل در بنا عموماً مؤثرتر از بناهای خصوصی بودند و چهار عامل بیشترین تأثیر را داشته: تازگی بنا-ابهت و عظمت فقر زیاد بخش خصوصی و الگوبرداری قشر مرفه- تبلیغ زیاد مصالح
۷	موسوی و همکاران ۱۳۹۶	معماری کیوبیک و معماری مسکونی در ترکیه و ایران دهه ۱۹۳۰	مقایسه و تحلیل	تأثیر معماری کیوبیک در مسکن دو کشور ایران و ترکیه به دلیل اینکه نوسانات سیاسی و اجتماعی در ایران خفیف‌تر از ترکیه بوده، معماری کیوبیک هم به مراتب معتدل‌تر و پخته‌تر بروز می‌کند.
۸	خاقانپور شاهرزایی و خوئی ۱۳۹۶	نسبت امروز و گذشته در آثاری از معماری مسکونی معاصر تهران	تحلیلی و مقایسه‌ای	پژوهش در حوزه هویت در معماری ایران و معاصر ایران با کشورهایی با مسائل آن در پاسخ به این پرسش که طراحان، در نظر به معماری گذشته تا چه میزان از اصول نما هندسه حیاط مرکزی سازمان فضایی داخلی نزدیک شده‌اند هدف این پژوهش بوده. حیاط مرکزی عمده‌ترین رویکرد در این چهار مورد بیشتر به شکل ظاهری بوده تا محتوایی.
۹	Hassan Pour 2015	معماری آموزشی و آموزش معماری از دارالفنون تا دانشگاه‌های مدرنیته ایرانی	توصیفی-تحلیلی	به بررسی تأثیرات آموزش معماری در دوره پهلوی و تأسیس دارالفنون و دانشگاه تهران آموزش معماری آن توسط اساتید اروپایی و معمارانی که خارج از کشور تحصیل کرده بودند و تحت تأثیر افکار مدرنیسم بودند.
۱۰	دباغ و مختابادامری ۱۳۹۰	تأویل معماری پسامدرن از منظر نشانه‌شناسی	تحلیلی-توصیفی	پس از بررسی دو عنصر فرم و محتوا که معنا به دست می‌آید، با روش تحلیلی و توصیفی از منظر نشانه‌شناسی معماری پسامدرن را مورد تأویل قرار داده است.

۳- مبانی نظری پژوهش

نماهای شهری یکی از مهم‌ترین مسائل در توسعه شهری ایران و بی‌نظمی‌های منظر است. زیرا «در دنیای معاصر نماها، حاوی نشانه‌هایی دانسته می‌شوند که پیام‌هایی را به افراد بیرونی منتقل کرده و قضاوت‌های ارزش آن‌ها را شکل می‌دهند» (Arthurson, 2011, 101). امروزه مسئله هویت به دغدغه اندیشمندان و مدیران شهری و من جمله شهرهای ایران

تبدیل شده تا بتوان از طریق راه‌حل‌های ممکن در رفع اغتشاش در معماری و منظر شهرهای ایرانی دست یافت. این در حالی است که دستیابی به هویت معاصر در معماری ایرانی بدون شناخت شرایط موجود و تحولاتی که بر آن گذشته است، مقدور نیست. معماری پهلوی از نظر تاریخی دوره‌ای بسیار مهم و تأثیرگذار در شکل‌گیری معماری فعلی ایران بوده و نوعی تحول تاریخی را به وجود آورده است. در دوران

که نماهای شهری ترکیبی از اجزایی هستند که هر کدام پیامی را منتقل می‌کنند. (Arnheim, 1968). نماهای شهری همچنان از عدم سازمان‌دهی شدید رنج می‌برند. دلیل آن ممکن است نگاه محدود ما به نما باشد که آن را به جنبه‌های فیزیکی محدود می‌کند. این در حالی است که کالبد معماری علاوه بر دلالت صریح کارکرد ساختمان دارای دلالت‌های ضمنی است (نزبیت، ۱۳۹۶، ۱۵۳-۱۵۴). همه ساختمان‌ها به شکلی گریزناپذیر حامل معنا هستند، اما چگونگی ایجاد معنا و چستی آن باید مورد توجه قرار گیرد. زیرا گاهی ساختمان‌ها برخلاف نیت خالق آن‌ها، نماد چیزی هستند، پس درک چگونگی این رویداد ممکن است به طراحی کارآمدتر آن‌ها کمک کند. به نظر می‌رسد بهترین روش پرداختن به این مسئله، تئوری نشانه‌ها باشد که از خلال کار فردیناند دو سوسور^۳، فیلسوف سوئیسی و چارلز سندرس پیرس^۴، پژوهشگر آمریکایی بیرون آمده است (نزبیت، ۱۳۹۶، ۱۵۵) و مسیر خود را در تمامی حوزه‌ها و منجمله معماری به‌مرور زمان باز کرده است. یکی از دلایل اهمیت توجه به نشانه‌شناسی معماری معضل شبیه شدن معماری در نقاط مختلف دنیا در دوران معاصر است. از نگاه والتر بور^۴ (۱۳۷۵، ۳۰) شباهت زیاد معماری مدرن به یکدیگر تهدیدی جدی برای فضای شهری است. متغیر سوم در این پژوهش نشانه‌ها و نشانه‌شناسی است؛ زیرا در نما، نشانه‌ها در عمل به یکدیگر ارجاع می‌دهند و هیچ نشانه‌ای قائم بر خود، معنا نمی‌یابد و ارزش و اعتبار آن ناشی از رابطه‌ای است که با سایر نشانه‌های متن برقرار می‌کند (Saussure, 1983, 118). نشانه‌شناسی در جست‌وجوی معنا از طریق کشف لایه‌های عمیق‌تر متن است (Martin & Ringham, 2000, 118). در ادامه تدوین چارچوب نظری پژوهش به‌صورت زیر ارائه شده است (شکل شماره ۱).

پهلوی دوم کامل‌ترین برخورد تاریخی معماری معاصر ایران با امر مدرنیته آن‌هم به‌صورت مدرنیزاسیون حکومتی رخ داد. این برخورد چهره‌ای جدید از معماری ایران ارائه کرد که با وجود تفاوت هویتی عمیق با گذشته معماری ایران، توانست متناسب با تحولات اجتماعی، به هویتی جدید و قابل تکرار در آثار این دوره دست یابد (جانی پور، ۱۳۷۹، ۵۶). به‌گونه‌ای که در آثار شاخص این دوران، می‌توان به نمونه‌های ارزشمندی دست پیدا کرد.

اروپایی شدن و طراحی مدرن توسط معماران خارجی و معماران ایرانی آموزش‌دیده در اروپا و خلق طرح‌های دوسوگرایانه غربی و ایرانی با تم پیش از اسلام توسط سازندگان سنتی بخشی مهم از ویژگی‌های معماری این دوران را شکل داد. تلاش برای احیای التقاطی معماری ایرانی توسط خاورشناسان غربی که با میراث معماری ایران آشنا شده بودند نیز در حال رخ دادن بود (Hassan Pour et al., 2015). همین ویژگی‌ها و نیز مسئله ارزشمندی برخی آثار این دوران و حس هویتی خاص و متفاوتی که در برخی معماری‌های این بازه تاریخی به جریان افتاد، این دوره تاریخی را جهت مطالعه ریشه‌های هویت نما در معماری مسکونی معاصر ایران مناسب می‌کرد.

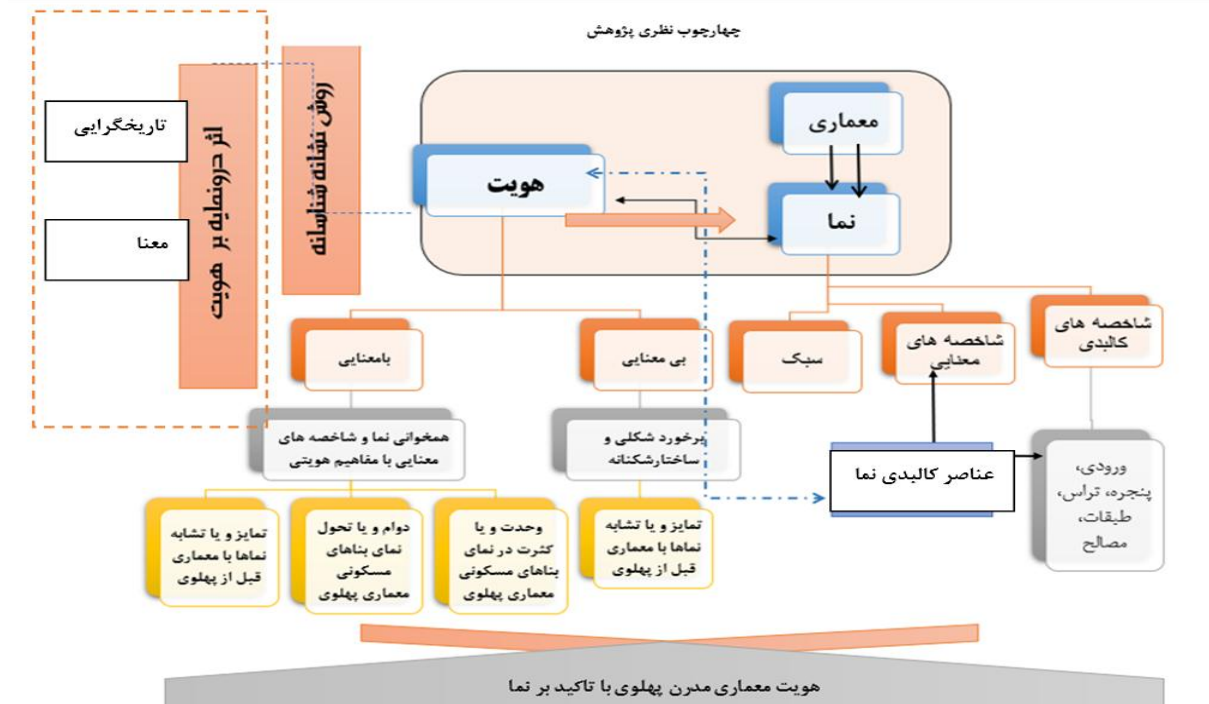
با وجود وضوح مفهوم نما در محافل علمی، با این واقعیت مواجه هستیم که نظم دهی به نمای شهری عملاً به دغدغه‌ای بزرگ برای مدیران شهری ایران تبدیل شده است. همچنین نماهای شهری از طریق نظام پیچیده‌ای از «نشانه‌ها»، ویژگی‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جوامع را به‌منصه ظهور می‌رسانند و به‌عنوان ارتباط‌دهنده انسان و شهر، زمینه ادراک، شناخت و ارزیابی محیطی شهروندان را فراهم می‌آورد (گلکار، ۱۳۸۷). در این راستا، م‌مولس^۱ معتقد است

³ Charles Sanders Peirce

⁴ Walter Bor

¹ Moles

² Ferdinand de Saussure

شکل ۱. گام نخست چشم‌انداز تدوین چهارچوب نظری پژوهش

۴-روش تحقیق پژوهش

رویکرد پژوهش نیز نشانه‌شناسی است و از روش کیفی و استنباطی برای حصول نتیجه استفاده شده است. تکنیک تحلیل محتوای آشکار از این طریق، کمک می‌کند تا اطلاعات جمع‌آوری شده از طریق مشاهده و مطالعه موارد موردی نمونه‌های مسکن پهلوی دوم، نتایج مورد انتظار در رابطه با تشخیص هویت نمای بناهای معماری مسکن پهلوی دوم در منطقه شش تهران را در اختیار بگذارد. بدین منظور با استفاده از نرم‌افزار MAXQDA و کدگذاری ارزش‌های شناسایی شده در نمونه‌ها به تحلیل نهایی و برآورد اهداف پژوهش نائل خواهیم شد. نرم‌افزار موردنظر در عرصه تحقیقات کیفی و تحلیل محتوا از نمونه‌های موفق ارزیابی می‌شود.

روش تحلیل محتوای تصاویر به‌عنوان استراتژی این مطالعه مورد استفاده است که بر همین اساس دسته‌بندی‌های زیر انجام شده است. به این صورت که هر یک از تصاویر کدگذاری شده تا بر اساس وزن و تعداد هر یک از کدها در دسته‌بندی‌ها قرار گیرند. لذا در اغلب موارد ویژگی‌های دیگر

در این پژوهش شناخت هویت و مفهوم مدرنیسم در معماری پهلوی از طریق نگاره پردازی بناهای گزینش شده، با استفاده از درون‌مایه‌های تاریخی انجام شده است. این تحلیل با دیدگاه هم‌نشینی لایه‌های متن، بینامتن^۱ و رمزگان^۲ منطبق است. بر اساس نظریات ایان بردن و رودی^۳ (۱۳۷۸) در کتاب "رساله پایانی، راهنمای پژوهشگران و دانشجویان معماری" که به شیوه‌های مختلفی در پژوهش معماری و شهرسازی پرداخته است، روش این پژوهش تاریخی-اجتماعی همراه با نگاه معناگرایانه به نظریه و تاریخ معماری است؛ زیرا این تحقیق، معماری را به شرایط و عوامل محیطی مرتبط دانسته و در نتیجه تفسیر و بیان زمینه و مفهوم موقعیت یا فلسفه‌های سیاسی مؤثر نیز در روش آن اهمیت دارند (بردن، ۱۳۷۸، ۲۵-۱۵). پارادایم این پژوهش تفسیری بوده و با رویکرد کیفی روش تحقیق آن انتخاب شده است. همچنین از راهبرد تاریخی برای کسب اطلاعات موردنیاز تحلیلی استفاده شده است.

³ Borden & Ruedi

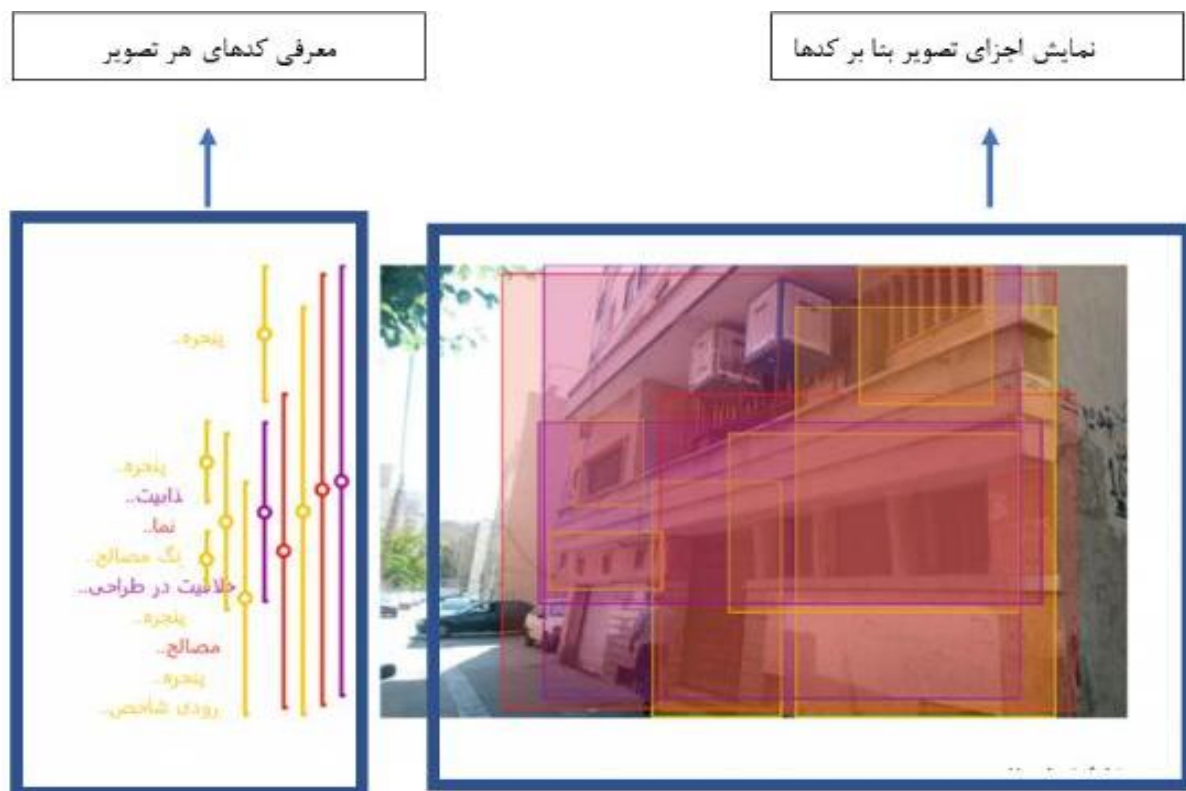
¹ Intertextuality

² Codes

۵- بحث و یافته‌های پژوهش

همان‌طور که اشاره شد یکی از راه‌های بررسی و تحلیل نما در بناهای برداشت‌شده استفاده از نرم‌افزار MAXQDA است که در این پژوهش به‌صورت موردی و مختصر از آن استفاده شده است. در بناهای برداشت‌شده این آنالیز صورت گرفته است و در تصاویر مربوط به هر بنا مؤلفه‌ها یا کدهای هر یک از گروه‌ها به‌صورت زیر نشانه‌گذاری می‌شود (شکل شماره ۲).

دسته‌بندی‌ها نیز ممکن است در بنا و تصویر آن وجود داشته باشد اما بنا به تعداد تکرار هر یک از ابعاد کدهای اصلی هر بنا صرفاً به یک دسته تعلق می‌گیرد. در همین تجزیه و تحلیل مشخص می‌گردد برخی از کدها یا ابعاد مشخص شده به دلیل عدم وزن گیری و یا عدم تکرار در هیچ‌یک از نمونه‌های برداشت‌شده علی‌رغم اینکه در ادبیات موجود است اما از لیست کدهای خروجی حذف شده است.

شکل ۲. نحوه نمایش کدها در تصاویر برداشت‌شده

۶- تجزیه و تحلیل داده‌ها و بناهای برداشت‌شده

محقق در ابتدا اطلاعات کیفی برداشت‌شده از نمونه‌های مورد مطالعه را مورد توجه قرار داده و تحلیلی از نمونه‌های با هویت از معماران سرشناس ارائه کرده است (جدول شماره ۲).

جدول ۲. تحلیل نمونه‌های منتخب با هویت از معماران سرشناس منطقه شش

نام	شاخصه	نما غربی	نما شمالی	نما جنوبی
۱	خانه محمدی نما آجری - خطوط افقی تراس - ورودی تورفته با سنگ - نما نامتقارن - ترکیب سنگ و آجر			
	این خانه در نیمه نخست دهه ۱۳۳۰ و احتمالاً پیش از کودتای نظامی ۲۸ مرداد ساخته شده است. این خانه در آغاز تداوم سلسله بحران‌های بزرگ سال‌های ۱۳۳۰-۱۳۳۲ ساخته شده و به وقوع این بحران‌ها نزدیک است. با این وجود آبنکار همچنان در تلاش برای نمایش قدرت معماری و سبک خود است. امتداد شرایط منتج از تثبیت قدرت محمدرضا شاه در این دوره کوتاه را می‌توان در این اثر دید. بدین ترتیب علاوه بر سبک شخصی آبنکار متأثر از سبک بین‌المللی، تأثیر شرایط اجتماعی در ساخت بنای مستحکم، پیشرو و متفاوت را نیز می‌توان مشاهده کرد. در این بنا آبنکار رویکرد مطلق به سبک بین‌المللی ندارد، بلکه تزئیناتی شبه سبک آرت دکو و توجه به نقوش مختصر نیز در آن دیده می‌شود.			
۲	خانه خیابان ابن سینا خطوط افقی تراس - ورودی تورفته با سنگ سفید - ترکیب سنگ و آجر			
	خانه خیابان ابن سینا در نیمه نخست دهه ۱۳۳۰ و احتمالاً پیش از کودتای نظامی ۲۸ مرداد ساخته شده است. این خانه در آغاز تداوم سلسله بحران‌های بزرگ سال‌های ۱۳۳۰-۱۳۳۲ ساخته شده و به وقوع این بحران‌ها نزدیک است. با این وجود آبنکار همچنان در تلاش برای نمایش قدرت معماری و سبک خود است. امتداد شرایط منتج از تثبیت قدرت محمدرضا شاه در این دوره کوتاه را می‌توان در این اثر دید. بدین ترتیب علاوه بر سبک شخصی آبنکار متأثر از سبک بین‌المللی، تأثیر شرایط اجتماعی در ساخت بنای مستحکم، پیشرو و متفاوت را نیز می‌توان مشاهده کرد. در این بنا آبنکار رویکرد مطلق به سبک بین‌المللی ندارد، بلکه تزئیناتی شبه سبک آرت دکو و توجه به نقوش مختصر نیز در آن دیده می‌شود.			
۳	خانه آبنکار خطوط افقی تراس - ورودی تورفته با سنگ سفید - نما نامتقارن			
	این خانه در سال ۱۳۳۲ ساخته شده که مقارن با دوره دوم از پهلوی دوم و نزدیک به کودتای نظامی ۲۸ مرداد ساخته شده است. این خانه در آغاز تداوم سلسله بحران‌های بزرگ سال‌های ۱۳۳۰-۱۳۳۲ ساخته شده و به وقوع این بحران‌ها نزدیک است. با این وجود آبنکار همچنان در تلاش برای نمایش قدرت معماری و سبک خود است. امتداد شرایط منتج از تثبیت قدرت محمدرضا شاه در این دوره کوتاه را می‌توان در این اثر دید. بدین ترتیب علاوه بر سبک شخصی آبنکار متأثر از سبک بین‌المللی، تأثیر شرایط اجتماعی در ساخت بنای مستحکم، پیشرو و متفاوت را نیز می‌توان مشاهده کرد. در این بنا آبنکار رویکرد مطلق به سبک بین‌المللی ندارد، بلکه تزئیناتی شبه سبک آرت دکو و توجه به نقوش مختصر نیز در آن دیده می‌شود.			

نام	شاخصه	نما غربی	نما شمالی	نما جنوبی
۴	خانه خیابان فرصت خطوط افقی تراس- ورودی تورفته با سنگ سفید- نقش برجسته در نما - نما نامتقارن			
این خانه در سال ۱۳۳۱ شمسی مقارن با دوره دوم از پهلوی دوم و پیش از کودتای نظامی ۲۸ مرداد ساخته شده است. این خانه در آغاز تداوم سلسله بحران‌های بزرگ سال‌های ۱۳۳۰-۱۳۳۲ ساخته شده و به وقوع این بحران‌ها نزدیک است. با این وجود آبکار همچنان در تلاش برای نمایش قدرت معماری و سبک خود است. امتداد شرایط منتج از تثبیت قدرت محمدرضا شاه در این دوره کوتاه را می‌توان در این اثر دید. بدین ترتیب علاوه بر سبک شخصی آبکار متأثر از سبک بین‌المللی، تأثیر شرایط اجتماعی در ساخت بنای مستحکم، پیشرو و متفاوت را نیز می‌توان مشاهده کرد. در این بنا آبکار رویکرد مطلق به سبک بین‌المللی ندارد، بلکه تزئیناتی شبه سبک آرت دکو و توجه به نقوش مختصر نیز در آن دیده می‌شود.				
۵	خانه نبش خیابان ورشو خطوط افقی تراس- ورودی تورفته با سنگ سفید- پنجره تکرارشونده پنجره عمودی نشان از ر اهرو نما نامتقارن ترکیب سنگ و آجر			
این بنای مسکونی در دهه ۳۰ ساخته شده و در نتیجه زمان شکل‌گیری سبک پل آبکار را نشان می‌دهد. تأثیر سبک آرت دکو نرده‌های داخلی در کنار سبک ساده گرایانه نمای بیرونی و درونی بنا، آزمون روش‌های مختلف را برای رسیدن شکل نهایی از معماری مسکن در ایران نشان می‌دهد.				
۶	خان وازگن سر کسپسا خطوط افقی تراس- ورودی تورفته با سنگ سفید- نما نامتقارن ترکیب سنگ و آجر			
این خانه در نیمه اول دهه ۱۳۳۰ ساخته شده و در نتیجه زمان شکل‌گیری سبک پل آبکار را نشان می‌دهد. تأثیر سبک آرت دکو نرده‌های داخلی در کنار سبک ساده گرایانه نمای بیرونی و درونی بنا، آزمون روش‌های مختلف را برای رسیدن شکل نهایی از معماری مسکن در ایران نشان می‌دهد.				
۷	خانه اما سر کسپسین خطوط افقی تراس- ورودی تورفته با سنگ سفید- نما نامتقارن ترکیب سنگ و آجر			
اواسط دهه ۳۰ را تاریخ ساخت این خانه دانسته‌اند؛ یعنی زمانی که در پی قدرت جان اف کندی، تلاش برای اصلاحات در ایران دوره دوم پهلوی دوم آغاز گشت. تمایل شدید به سبک بین‌الملل را می‌توان حاصل تأثیرپذیری معمار از این شرایط و نیز آشنایی عده بیشتری از مردم با سبک بین‌الملل و پذیرش آن دانست.				

نام	شاخصه	نما غربی	نما شمالی	نما جنوبی
۸	خانه مرادیان خطوط افقی تراس- ورودی تورفته با سنگ سفید- نما نامتقارن			
خانه مرادیان در سال ۱۳۳۴، یعنی زمانی ساخته شده که تأثیرپذیری معماران ایرانی از سبک بین‌المللی در اوج خود بوده است. ثبات موقتی سیاسی در نتیجه نزدیکی به آمریکا در این سال رخ داده بود.				
۹	خانه دکتر استهبان خطوط افقی تراس- ورودی تورفته با سنگ سفید- پنجره سرا سری - نما متقارن			
این خانه در دهه ۱۳۴۰ شمسی یعنی دوران دولت‌های اصلاحات در دوره سوم پهلوی دوم ساخته شده است. تقابل نیروهای سیاسی معتقد به قانون اساسی ایران و پایبند به نظام مشروطیت - نظیر احزاب و سازمان‌های وابسته به جبهه ملی ایران - با شاه در این دوران روی داده است. بدین ترتیب علاوه بر رویکرد مینیمال آبکار در این آثار، خطوط عمودی که به اعتدال خطوط افقی کمک می‌کنند، در نما دیده می‌شود. همچنین نقش ساده هندسی نیز در نما به کار رفته و بدین ترتیب از ساده‌گرایی آبکار در کاربرد مصالح اندکی کاسته شده است.				
۱۰	خانه مسکونی- تجاری آودیسپان خطوط افقی تراس- ورودی تورفته با سنگ سفید- نما متقارن ترکیب سنگ و آجر			

این ارزش‌ها، ارزش‌گذاری یک معماری چه مدرن و چه کهنه و درک نکات مثبت و منفی آن‌ها امکان ندارد. معماری گذشته ما تحت تأثیر فرهنگ زمان خود به وجود آمده است و نمی‌توان از این مهم در مطالعات صرف نظر کرد. نمای مسکن مدرن در دهه ۲۰ الی ۵۰، با استفاده از منابع گوناگون و به صورت خلاصه ارائه شده است (جدول شماره ۳).

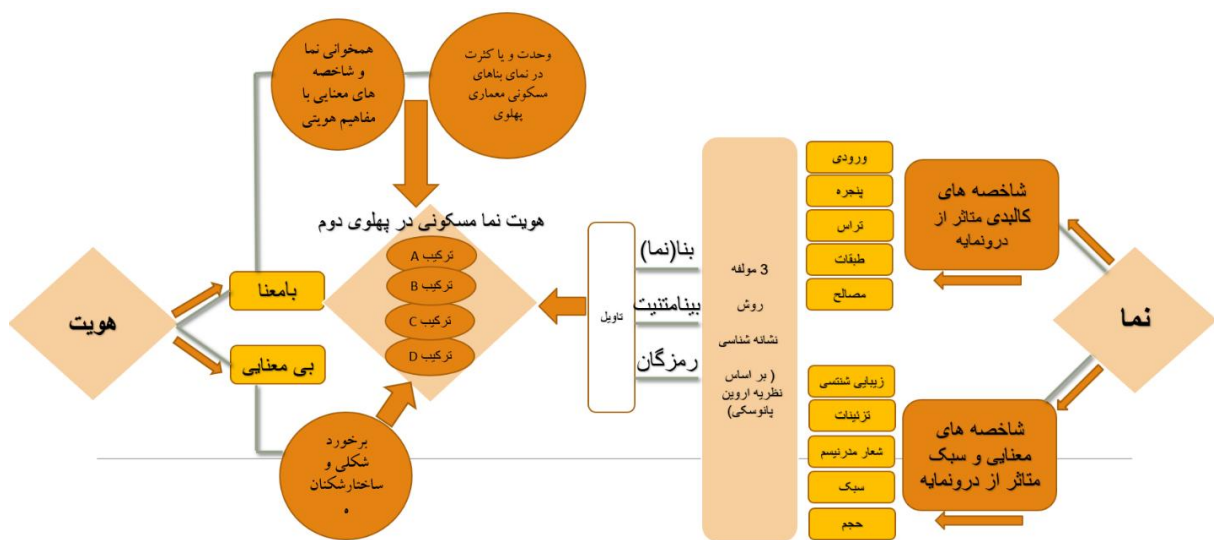
به دلیل اهمیت توجه به بستر تاریخی- اجتماعی و عوامل مؤثر بر معماری مسکن این دوران تحولات اجتماعی مورد بررسی قرار گرفت؛ زیرا معماری خواه‌ناخواه از پدیده‌هایی است که طرز تفکر خاص یک جامعه را منعکس می‌کند و به شدت از ارزش‌های اجتماعی مورد قبول جامعه تأثیر می‌پذیرد. به همین سبب درک ارزش‌های اجتماعی یک جامعه به درک معماری آن‌ها کمک می‌کند. بدون دریافت

جدول ۳. تحول نما در دوران پهلوی دوم

دوره	ویژگی‌های نما در هر دوره
دهه ۲۰	عدم تقارن، طراحی آزاد، پنجره بزرگ برای پذیرایی و پنجره‌های کوچک و کوچک‌تر برای اتاق خواب و سرویس‌های بهداشتی، ایجاد خطوط افقی به وسیله تراس، کشیدگی پنجره‌ها به صورت افقی، بازی با سطوح صاف و ایجاد قاب، عدم توجه به نما در مسکن انبوه و ارزان
دهه ۳۰ تا اوایل دهه ۴۰	عدم تقارن و نظم هندسی، تأکید بر ایجاد نمای واحد و متمایز با نمای جانبی، نمایانی تیرهای فولادی و بتن در نما، پنجره‌های دایره‌ای در نماهای ویلایی، قاب‌های بتنی یا فلزی با حرکات مدور، تراس‌های کنسول شده بدون ستون
اواخر دهه ۴۰ و اوایل دهه ۵۰	نماهایی با سطوح صیقلی از سنگ، استفاده وسیع از مصالح بارنگ‌های مختلف (اغلب سفید)، سطوح زیر پنجره برجسته‌تر و پوشیده از سنگ تیشه‌ای، اوج ابتدال نما در مسکن بسازوبفروش، پوشش نماهای خارجی (جنوبی) با سرامیک و کاشی ریز، عدم توجه به اقلیم و زاویه تابش

هر دو متأثر از درون‌مایه بوده‌اند. در تحلیل خروجی سه مؤلفه نشانه‌شناسانه بر اساس نظرات اروین پانوفسکی، بنا، بینامتنیت و رمزگان تأویل شده و در نهایت ۴ دسته نمای تحلیلی استخراج شده است (شکل شماره ۳).

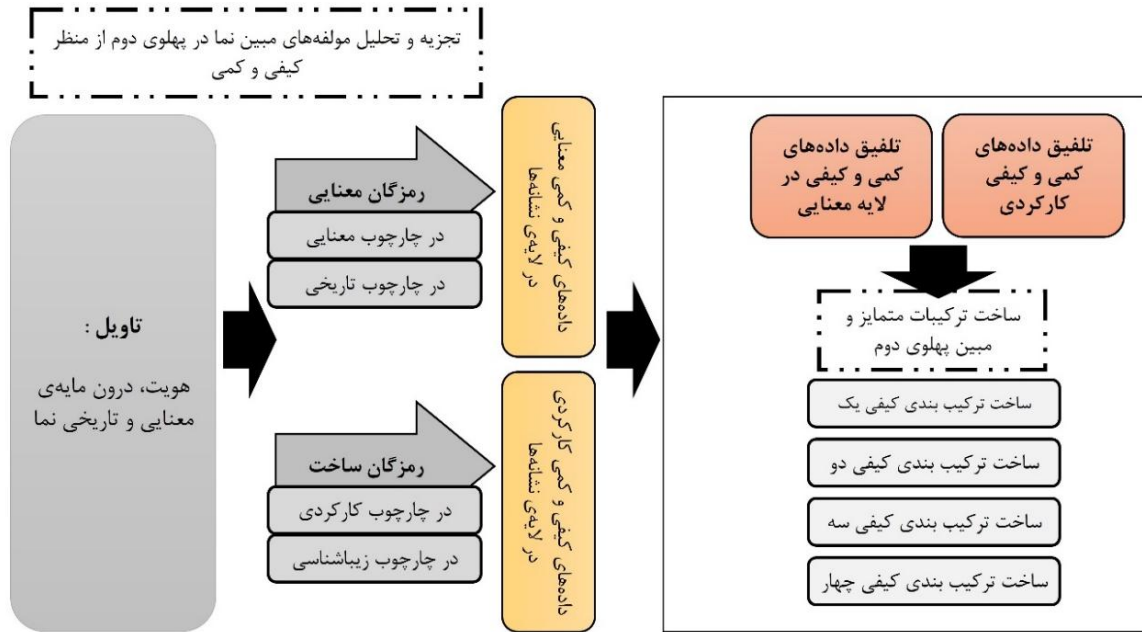
پس از قرار دادن داده‌ها کیفی و کمی در نرم‌افزار ذکرشده، بسیاری از داده‌ها حذف و بسیاری پررنگ‌تر شده‌اند که از بین آن‌ها مؤلفه‌های جریان ساز بررسی شده است. شاخصه‌های نما در دو دسته کلی کالبدی و معنایی و

شکل ۳. چهارچوب دریافت نتیجه و ترکیب‌بندی‌های مختلف در نمای بنا مسکونی پهلوی دوم

همین امر باعث می‌شود مخاطب لایه‌های بیشتری را درک کند و به عمق متن برسد. در واقع هر چه نما عیان‌تر باشد (مانند مدل الگو C و D) لایه هرمنوتیک در نگاه اول درک شده و مخاطب همه‌ی متن را در یک نگاه دریافت می‌کند. دیاگرام ترکیب‌بندی‌های مختلف در (شکل شماره ۴) قابل مشاهده است.

بر این اساس چهار ترکیب اصلی در نماهای دوره‌ی پهلوی شناسایی شد. ترکیب A و B مهم‌ترین ترکیب هستند چراکه از میان اطلاعات داده‌شده این دو ترکیب دارای عمق بیشتر هستند و همین‌طور جذابیت بیشتری برای مخاطبان دارند. شاخصه‌ی اصلی دو ترکیب ذکرشده این است که لایه‌ی هرمنوتیک در درک اولیه مخاطب درک نمی‌شود؛

شکل ۴. دیاگرام ساخت ترکیب‌بندی‌های مختلف از نما در پهلوی دوم

مخاطبین و معماران شده است. زیرلایه‌های غیر کالبدی شناسایی شده شامل شش لایه سیستمی هرمنوتیک، زیبایی‌شناختی، کارکردی، اجتماعی-فرهنگی، زمان و سیاسی-اقتصادی در (جدول شماره ۴) ارائه شده است. همچنین در (شکل شماره ۵) ابتدا تصاویر نماها و سپس مدل الگویی از ترکیب A به کمک نرم‌افزار MAXQDA قابل مشاهده است.

در چهار ترکیب کیفی به دست آمده از بررسی منظر کالبدی و غیر کالبدی محتوا بر اساس درون‌مایه معنا و تاریخی (نظریه کیت نزیبت)، ابتدا ترکیب اول (A) دارای درجه اهمیتی بالاتری نسبت به سایر ترکیبات است، چراکه مخاطب در درک اولیه نتوانسته لایه هرمنوتیک را دریافت کند و نیاز داشته به لایه‌های عمیق‌تر متن برود تا بتواند عمق متن را درک کند. همین امر موجب جذابیت بیشتر برای

جدول ۴. لایه‌های سیستمی ترکیب A

زیر لایه						لایه	
روابط بینامتنی:	دلالت‌ها:	دلالت‌های تشریحی:	ترفند بلاغی:	بازی دال‌ها:	معنا سازی:	هرمنوتیکی	
رابطه بینامتنی با سرپناه	تشبیهی	تداعی‌کننده فضای سکونت	ضمنی نمایه‌ای	ضمنی	تداعی‌گر معنای خانه و سکونت		
آرایه‌ها:	روح مکان:	تناسبات:	فضا:	فرم:	حجم:	زیباشناختی	
آرایه مدرن	بیان جدید	تناسبات مدرن با زبان نو	فضای مدرن با زبان نو	مدرن	مدرن		
روابط کارکردی بین اجزا:	کارکرد اجزای نما					کارکرد بنا:	کارکردی
	مدرن	تزیینات وجوه:	مصالح:	تراس:	ورودی و پنجره:		
	ساده و مدرن	ساختار مدرن	ساختار مدرن	ساختار مدرن			

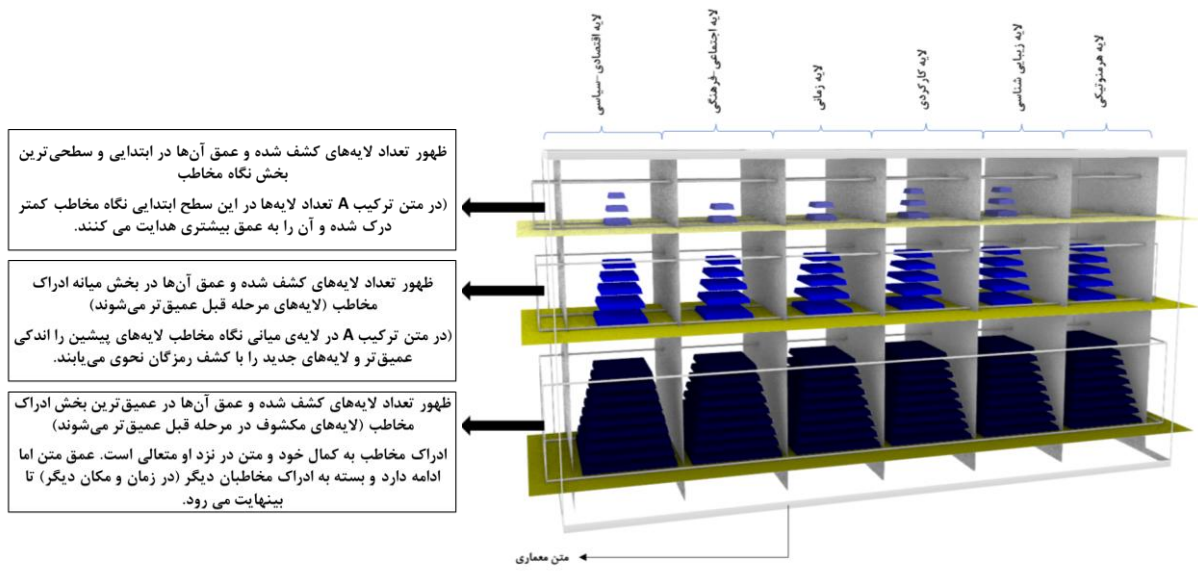
زیر لایه				لایه	
<p>اقلیم و بوم:</p> <p>عدم توجه به معماری بومی ایرانی</p>	<p>زیست محیطی:</p> <p>عدم توجه به محیط زیست</p>	<p>توجه به تکثر اندیشه‌ها:</p> <p>بیان جدید از فضای سکونت</p>	<p>روابط درونی فرهنگی:</p> <p>بیان جدید از قرارداد اجتماعی</p>	<p>روابط با بافت:</p> <p>هماهنگ/بیان مدرن در بافتار مدرن</p>	اجتماعی- فرهنگی
<p>نگاه به پروژه‌های هم‌زمان:</p> <p>متأثر از پروژه‌های جهانی</p>	<p>نگاه جهانی:</p> <p>زبان متفاوت با مفهوم سکونت</p>	<p>شرایط روز جامعه:</p> <p>بیان مدرن در بافتار مدرن</p>	<p>نگاه در زمانی:</p> <p>گسسته از تاریخ با مفهوم خانه و تقلید از فرم غربی</p>		زمان طرح
<p>روابط درون سیاسی:</p> <p>عدم توجه به تاریخ معماری سنتی خانه</p>	<p>هزینه‌های نگهداری:</p> <p>خصوصی-متناسب</p>	<p>مصالح با رویکرد اقتصادی:</p> <p>نوین-مناسب</p>	<p>سیستم با رویکرد اقتصادی:</p> <p>نوین-مناسب</p>	<p>هزینه‌های اجرایی:</p> <p>مطلوب</p>	سیاسی- اقتصادی

شکل ۵. مدل الگویی ارائه شده A بر اساس عناصر داده‌های نرم افزار MAXQDA

قابل دستیابی است. در بین لایه‌های حاضر تنها اولین لایه از سمت راست مدل‌سازی، لایه هرمنوتیک است، که همان‌گونه که مشخص است، در درک اولیه توسط مخاطب دریافت نشده و خالی گذاشته شده است. همین امر مخاطب را به لایه‌های دیگر متن معماری کشانده است.

در (شکل شماره ۶) با ارائه مدل‌سازی ترکیب A در لایه سیستمی، ترکیب نما قابل فهم شده و به صورت صریح ارائه شده است. این مدل شامل سه بخش ابتدایی، میانه و انتهایی یا همان عمق متن معماری است که از کنار هم قرار گرفتن شش لایه تعریف شده، میزان خوانایی متن و عمق متن

شکل شماره ۶. مدل‌سازی ترکیب A در لایه سیستمی

جدول لایه‌های سیستمی ترکیب مورد بررسی قرار داده شده (جدول شماره ۵) و سپس مدل الگویی ترکیب در (شکل شماره ۷) و مدل‌سازی ترکیب در لایه سیستمی در (شکل شماره ۸) ارائه شده است.

ترکیب B در درجه اهمیت دوم قرار دارد اما همانند ترکیب A مخاطب نتوانسته لایه هرمنوتیک را در درک اولیه دریافت کند و همین امر به درجه زیبایی و عمق متن افزوده است. چراکه خوانایی متن کمتر شده است درجه زیبایی‌شناسی آن افزایش یافته است. همانند بقیه موارد ابتدا

جدول ۵. لایه‌های سیستمی ترکیب B

زیر لایه						لایه
روابط بینامتنی:	دلالت‌ها:	دلالت‌های تشریحی:	ترفند بلاغی:	بازی دال‌ها:	معنا سازی:	هرمنوتیکی
رابطه بینامتنی با مکان فرهنگی	کنایی	دریافت فضای سکونت به شکل استنتاجی	ضمنی نمایه‌ای	ضمنی	تداعی‌گر مفهوم سکونت	
آرایه‌ها:	روح مکان:	تناسبات:	فضا:	فرم:	حجم:	زیباشناختی
آرایه مدرن	بیان جدید	تناسبات مدرن با زبان نو	فضای مدرن با زبان نو	مدرن	مدرن	

زیر لایه					لایه	
روابط کارکردی بین اجزا:	کارکرد اجزای نما				کارکرد بنا: فرهنگی - مسکونی - مهندسی ساز	کارکردی
	تزیینات وجوه:	مصالح:	تراس:	ورودی و پنجره:		
مدرن	ساده و مدرن	ساختار مدرن	ساختار مدرن	ساختار مدرن		
اقلیم و بوم:		زیست محیطی:	توجه به تکثر اندیشه‌ها:	روابط درونی فرهنگی:	روابط با بافت: هماهنگ/بیان مدرن در بافتار مدرن	اجتماعی - فرهنگی
عدم توجه به معماری بومی ایرانی		عدم توجه به محیط زیست	بیان جدید از فضای سکونت	بیان جدید از قرارداد اجتماعی		
نگاه به پروژه‌های هم‌زمان:		نگاه جهانی:	شرایط روز جامعه:	نگاه در زمانی:	گسسته از تاریخ با مفهوم خانه و تقلید از فرم غربی	زمان طرح
متأثر از پروژه‌های جهانی		زبان متفاوت با مفهوم سکونت	بیان مدرن در بافتار مدرن			
روابط درون سیاسی:		هزینه‌های نگهداری:	مصالح با رویکرد اقتصادی:	سیستم با رویکرد اقتصادی:	هزینه‌های اجرایی: نسبتاً مناسب	سیاسی - اقتصادی
عدم توجه به تاریخ معماری سنتی خانه		خصوصی	نوین-مناسب	نوین-مناسب		

ترکیب B

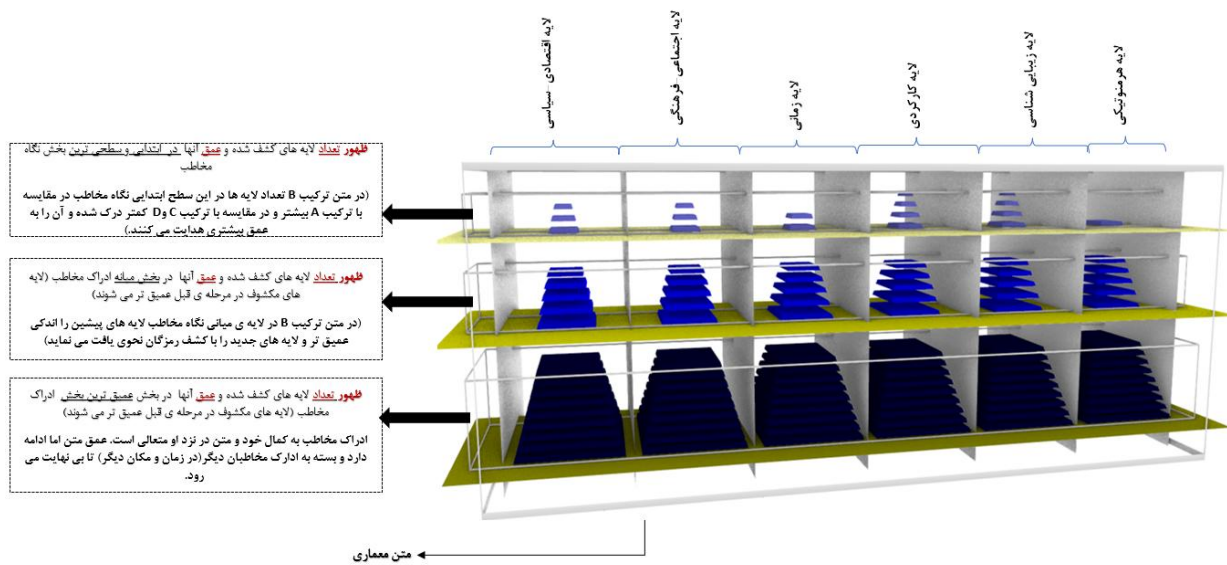
مصادیق

مبیین‌های تمایز هویتی در ترکیب بندی B

شکل ۷. مدل الگویی ارائه شده B بر اساس عناصر داده‌های نرم‌افزار MAXQDA

شکل شماره ۸. مدل‌سازی ترکیب B در لایه سیستمی

مبتدی توانایی پاسخ به آن را دارد؛ اما وقتی به مسئله‌ای با چند مجهول برخورد می‌شود، مخاطب نیاز دارد که به عمق آن برود و به حل مسئله پردازد؛ همانند ترکیب A و B. در نتیجه می‌توان بیان داشت که نحوه قرارگیری نماها، درجه اهمیت آن‌ها و ترتیب ترکیب‌ها کاملاً دقیق و به کمک نرم‌افزار صورت پذیرفت.

در تحلیل کیفی انجام‌شده ترکیب C و D در درجه سوم و چهارم قرار گرفتند. زیر لایه‌های هر ترکیب به ترتیب در (جدول شماره ۶) و (جدول شماره ۷) ارائه شده است. همان‌طور که در (شکل شماره ۹) و (شکل شماره ۱۰) نیز مشخص است نماها بسیار خوانا بودند و مخاطب تمایلی به نگاه عمیق‌تر یا بررسی بیشتر در خود احساس نکرده است، همانند مسئله ریاضی جمع دو عدد تک‌رقمی، که هر فرد

جدول ۶. لایه‌های سیستمی ترکیب C

زیر لایه						لایه
روابط بینامتنی:	دلالت‌ها:	دلالت‌های تشریحی:	ترفند بلاغی:	بازی دال‌ها:	معنا سازی:	هرمنوتیکی
رابطه بینامتنی با مفهوم سرپناه	تصریحی	معنای خانه در برداشت اول	مستقیم و نگاره‌ای	بازی دال‌ها به‌طور آشکار	تداعی‌گر معنای خانه و فضای سکونت	
آرایه‌ها:	روح مکان:	تناسبات:	فضا:	فرم:	حجم:	زیباشناختی
آرایه مدرن	بیان جدید	تناسبات سنتی با زبان نو	فضای مدرن با زبان نو	مدرن	مدرن	
روابط کارکردی	کارکرد اجزای نما				کارکرد بنا:	کارکردی
بین اجزا:	تزئینات وجوه:	مصالح:	تراس:	ورودی و پنجره:		
مدرن	ساده و مدرن	ساختار مدرن	ساختار مدرن	ساختار مدرن		

زیر لایه					لایه
روابط با بافت: هماهنگ/بیان مدرن در بافتار مدرن	روابط درونی فرهنگی: بیان جدید از قرارداد اجتماعی	توجه به تکرار اندیشه‌ها: بیان جدید از فضای سکونت	زیست‌محیطی: توجه به محیط‌زیست	اقلیم و بوم: توجه نسبی به معماری بومی ایرانی	اجتماعی- فرهنگی
نگاه در زمانی: گسسته از تاریخ با مفهوم خانه و تقلید از فرم غربی	شرایط روز جامعه: بیان مدرن در بافتار مدرن	نگاه جهانی: زبان متفاوت با مفهوم سکونت	نگاه به پروژه‌های هم‌زمان: متأثر از پروژه‌های جهانی		زمان طرح
هزینه‌های اجرایی: مطلوب	سیستم با رویکرد اقتصادی: نوین-مناسب	مصالح با رویکرد اقتصادی: نوین-مناسب	هزینه‌های نگهداری: خصوصی	روابط درون سیاسی: توجه نسبی به تاریخ معماری سنتی خانه	سیاسی- اقتصادی

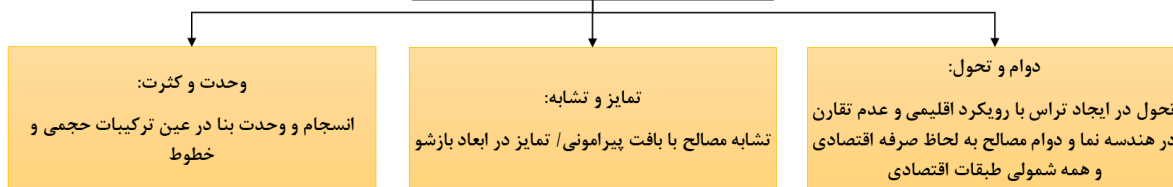

ترکیب C

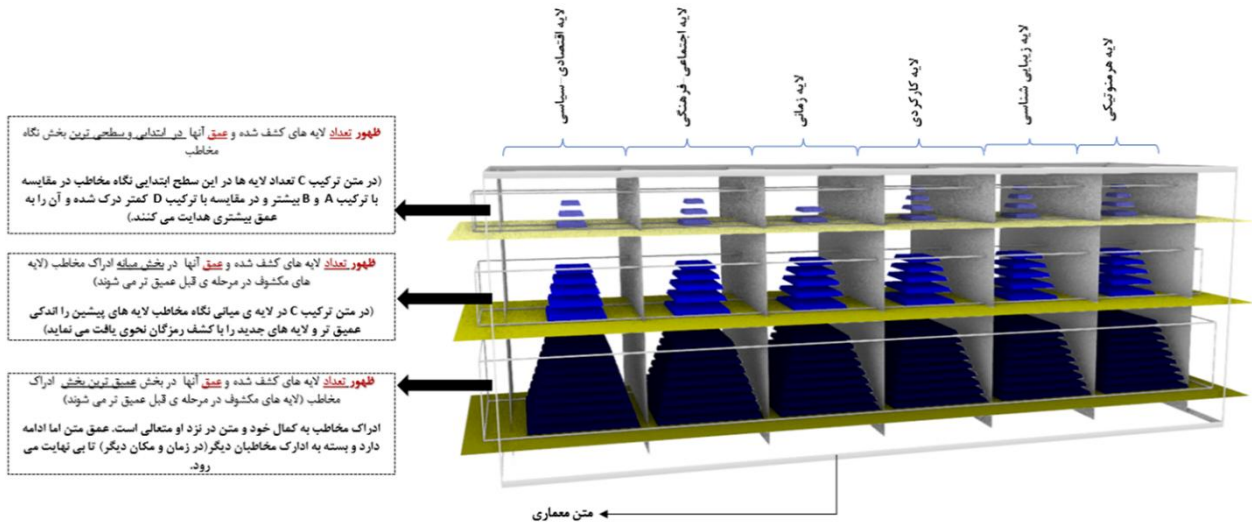
مصادیق

مبیین‌های تمایز هویتی در ترکیب بندی C

شکل ۹. مدل الگویی ارائه شده C بر اساس عناصر داده‌های نرم‌افزار MAXQDA

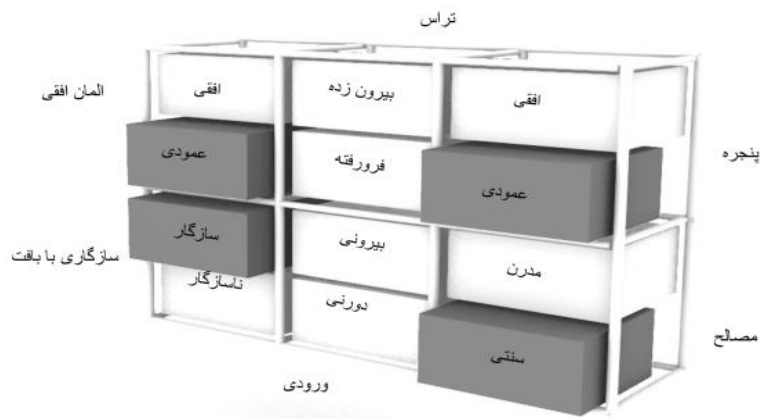
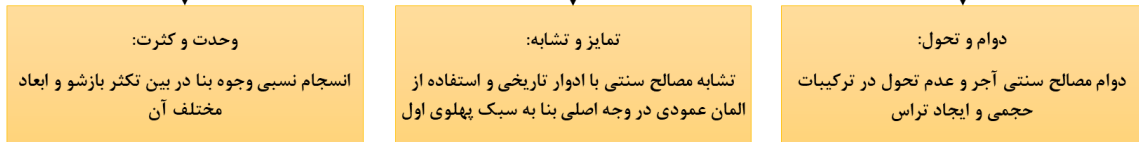
شکل شماره ۱۰. مدل‌سازی ترکیب C در لایه سیستمی

جدول ۷. لایه‌های سیستمی ترکیب D

زیر لایه						لایه
روابط بینامتنی:	دلالت‌ها:	دلالت‌های تشریحی:	ترفند بلاغی:	بازی دال‌ها:	معنا سازی:	هرمنوتیکی
رابطه بینامتنی با مفهوم سرپناه	تصریحی	معنای خانه در برداشت اول	مستقیم و نگاره‌ای	بازی دال‌ها به‌طور آشکار	تداعی‌گر معنای خانه و فضای سکونت	
آرایه‌ها:	روح مکان:	تناسبات:	فضا:	فرم:	حجم:	زیباشناختی
آرایه مدرن	بیان جدید	تناسبات سنتی با زبان نو	فضای مدرن با زبان نو	مدرن	مدرن	
روابط کارکردی	کارکرد اجزای نما				کارکرد بنا:	کارکردی
بین اجزا:	تزئینات وجوه:	مصالح:	تراس:	ورودی و پنجره:	مسکونی - تیپ	
مدرن	ساده و مدرن	سنتی	فاقد تراس	ساختار مدرن		
اقلیم و بوم:	زیست‌محیطی:	توجه به تکرار اندیشه‌ها:	توجه به تکرار اندیشه‌ها:	روابط درونی فرهنگی:	روابط با بافت:	اجتماعی - فرهنگی
توجه نسبی به معماری بومی ایرانی	توجه به محیط‌زیست	توجه به محیط‌زیست	بیان جدید از فضای سکونت	بیان جدید از قرارداد اجتماعی	همهانگ/بیان مدرن در بافتار مدرن	
نگاه به پروژه‌های هم‌زمان:	نگاه جهانی:	شرایط روز جامعه:	نگاه در زمانی:	نگاه در زمانی:	نگاه در زمانی:	زمان طرح
متأثر از پروژه‌های جهانی	زبان متفاوت با مفهوم سکونت	بیان مدرن در بافتار مدرن	گسسته از تاریخ با مفهوم خانه و تقلید از فرم غربی	گسسته از تاریخ با مفهوم خانه و تقلید از فرم غربی	گسسته از تاریخ با مفهوم خانه و تقلید از فرم غربی	
روابط درون سیاسی:	هزینه‌های نگهداری:	مصالح با رویکرد اقتصادی:	سیستم با رویکرد اقتصادی:	سیستم با رویکرد اقتصادی:	هزینه‌های اجرایی:	سیاسی - اقتصادی
توجه نسبی به تاریخ معماری سنتی خانه	خصوصی	نوین-مناسب	نوین-مناسب	نوین-مناسب	مطلوب	

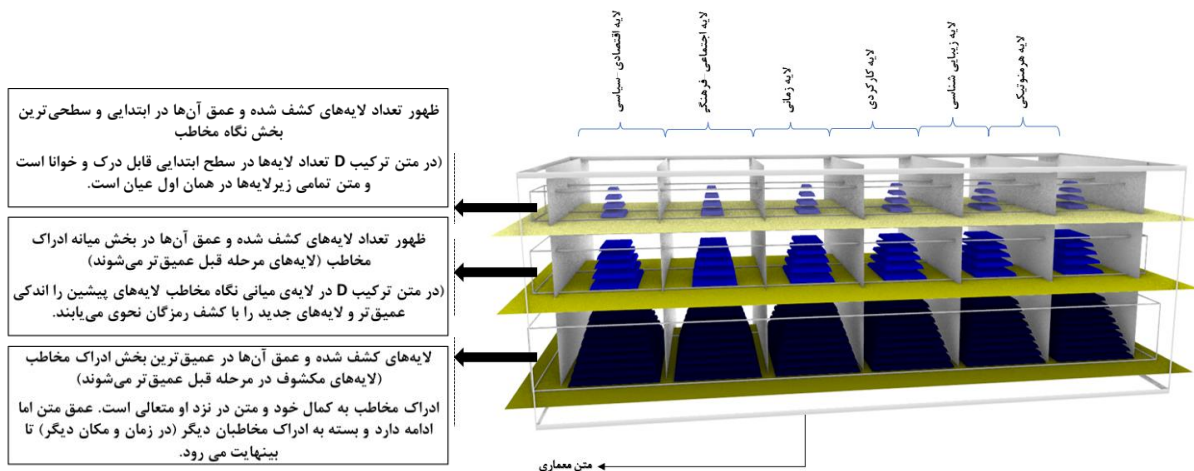
مبیین‌های تمایز هویتی در ترکیب بندی D

شکل ۱۱. مدل الگویی ارائه شده D بر اساس عناصر داده‌های نرم‌افزار MAXQDA

A و B خط‌های افقی فاصله بیشتری از هم دارند و لایه اولیه هرمنوتیک خالی است که نشان‌دهنده درجه عمق متن است و اینکه با زیبایی خود توانسته مخاطب را به لایه‌های عمیق متن معماری فروربرد و مخاطب همانند مسئله چند مجهول ریاضی به حل آن بپردازد.

به‌طور کلی با توجه به نحوه قرارگیری و درجه اهمیت و عمق متن در هر چهار ترکیب، به ترتیب ترکیب D (شکل شماره ۱۲) و C (شکل شماره ۱۱) دارای عمق کمتری هستند و لایه هرمنوتیک در درک اولیه کاملاً دریافت شده و دیگر نیاز به عمق بیشتری از متن ندارد و در ادامه در نمودار ترکیب

شکل ۱۲. مدل سازی ترکیب D در لایه سیستمی

۷- جمع‌بندی و نتیجه پژوهش

در دوره پهلوی دوم روند تحول معماری مسکونی در جهت افزایش آپارتمان‌سازی به‌جای ساخت خانه‌های ویلایی به دلیل افزایش جمعیت تهران و گرانی زمین بوده است. تلاش برای ارزان‌تر ساختن مسکن تا حد امکان از بازی‌های حجمی زیبایی معماری اوایل دوره پهلوی دوم کاست و حتی بیش‌ازپیش سبب سادگی در تزئینات شد. در میان حدود ۱۰۰ مورد خانه برداشت‌شده در این پژوهش، آنچه بیش از سایر وجوه مورد تأکید است، ویژگی‌های کالبدی بنا است. با توجه به عدم بررسی پلان واحدهای بررسی‌شده، نما و حجم بیرونی ساختمان‌ها علاوه بر ویژگی‌های کالبدی از نظر معنا و درون‌مایه تحلیل‌شده‌اند و این امر مهم‌ترین عامل دستیابی به کدهایی است که در تحلیل‌های نهایی تأثیرگذار بوده‌اند.

پژوهش حاضر توانسته پس از بررسی نما از منظر کالبدی و غیر کالبدی، با استفاده از روش نشانه‌شناسی معماری بر اساس نظریه کیت نربیت، در نهایت روش و الگویی جهت سنجش نما ارائه دهد. عناصر کلیدی نامبر اساس درون‌مایه معنا، با استفاده از روش نشانه‌شناسی تحلیل شدند. در ادامه استفاده از نرم‌افزار MAXQDA کمک شایانی به حذف عناصر زائد و تأکید بر عناصر کلیدی داشته است. همچنین مفهوم هویت از بعد شکلی و هندسی و نیز غیر هندسی مورد بررسی قرار گرفته و در نهایت چهار ترکیب اصلی در نمای منطقه شش تهران استخراج شد. بدین ترتیب نماهای منتخب از بعد معناشناسی و نشانه‌شناسی در چهار دسته قرار گرفتند. در این چهار دسته، نمونه‌های گروه‌های A و B مهم‌ترین ترکیب را داشتند، چراکه مخاطب با دیدن نما نمی‌توانست در نگاه اول، لایه هرمنوتیک را دریافت کند و این امر منجر به مشاهده و کنجکاوی بیشتر شده و بدین ترتیب لایه‌های دیگر متن نیز توسط مخاطب درک می‌شدند و عمق متن نیز در نهایت درک می‌شده است. اما در نمونه‌های ترکیب C و D مخاطب در همان نگاه اولیه، لایه هرمنوتیک را دریافت کرده و دیگر انگیزه اندکی برای کنکاش در دیگر لایه‌های معنایی متن برای او باقی می‌مانده است. بنابراین متن جذابیت

چندانی نداشته تا بتواند مخاطب را به لایه‌های درونی متن فروبرد. بنابراین می‌توان این‌گونه استنتاج نمود که استفاده از تمام عناصر زیبایی‌شناختی در کنار مفاهیم معنا شناسانه مطابق با هویت می‌تواند در درون‌مایه معنا و تاریخی افراد را به عمق متن بکشانند و بر این اساس الگویی برای سنجش نمای بناهای مسکونی ارائه داد. این مسئله می‌تواند بحران بی‌هویتی نما در عرصه امروز را نیز توضیح دهد. انجام مطالعات تکمیلی پیرامون بررسی عناصر زیبایی‌شناختی در کنار مفاهیم معنا شناسانه مطابق هویت در نماهای معاصر می‌تواند مسیر پیشنهادی برای ارزیابی نمای مسکونی معاصر نیز باشد.

بر اساس یافته‌های فوق می‌توان پاسخ پرسش نخست پژوهش را به صورت زیر تبیین نمود: بر اساس مطالعات صورت پذیرفته در تحلیل نمای نمونه‌های مورد مطالعه، دوگانه معنایی یافت شد که از یک‌طرف ساختاری منسجم و منطبق بر شاخصه‌های کالبدی معنایی مدرنیسم را نشان می‌داد و از طرف دیگر ترکیب‌هایی التقاطی، نامنسجم و نامفهوم را شامل می‌شد. بدین ترتیب ساخت هویت در این دوره وجوه هویت‌زا و هویت‌زدایی دارد و این بدعت در دوره‌های بعد با خطر تداوم هویت معیوب روبه‌روست.

همچنین در پاسخ به پرسش دوم باید اذعان نمود که وجوه کالبدی نما در این دوره از زاویه‌های مختلفی از جمله بررسی ورودی، پنجره، تراس، طبقات و مصالح مورد بررسی قرار گرفت. این عناصر از طریق نرم‌افزار MAXQDA مورد بررسی و تحلیل قرار گرفتند. بر این اساس و مطابق با لایه‌های نشانه‌شناسانه معماری که به صورت لایه‌های سیستمی تعریف می‌شود، چهار ترکیب اصلی از مطالعه ویژگی‌های کالبدی حاصل آمد. از نظر معنا و محتوا نیز مواردی چون زیبایی‌شناسی، تزئینات، شعار مدرنیسم، سبک و حجم در این بررسی لحاظ شدند. بر این اساس هویت نما در این دوران به دودسته بامعنا و بی‌معنا تقسیم می‌شود که دسته بامعنا مطابق با رویکردهای مدرن و دسته بی‌معنا رویکردی التقاطی است.

۸- فهرست منابع

- دباغ، امیر مسعود، و مختابادامری، سیدمصطفی. (۱۳۹۰). تأویل معماری پسامدرن از منظر نشانه‌شناسی. هویت شهر، ۵(۹)، ۷۲-۵۹.
<https://dorl.net/dor/۲۰,۱۰۰,۱,۱۷۳۰۹۰۶۲,۱۳۹۰,۵,۹,۶,۲>
- زرکش، افسانه. (۱۳۹۱). علل تأثیر معماری بناهای دولتی و عمومی بر معماری بناهای خصوصی در دوره پهلوی دوم. باغ نظر، ۹(۲۲)، ۳۴-۲۳.
https://www.bagh-sj.com/article_1882.html
- ص برنجی، شینا، انصاری، مجتبی، بمانیان، محمدرضا، و حسنی، مسعود. (۱۴۰۰). نشانه‌شناسی به‌عنوان چارچوبی برای خوانش و نگارش منظر. باغ نظر، ۱۸(۱۰۳)، ۷۴-۶۵.
<https://doi.org/10.22034/bagh.2021.278517.4852>
- کامی شیرازی، سیده مهسا، سلطان زاده، حسین، و حبیب، فرح. (۱۳۹۷). تأثیر سبک زندگی در سازمان فضایی معماری مسکونی در ایران (نمونه مورد مطالعه: آشپزخانه حد فاصل سال‌های ۱۳۰۴ تا ۱۳۵۷ ه. ش.). پژوهشنامه زنان، ۹(۲) (پیاپی ۲۴)، ۷۰-۳۳.
https://womenstudy.ihcs.ac.ir/article_۲۳۳۹.htm
- گلکار، کوروش. (۱۳۸۷). محیط بصری شهر؛ سیر تحول از رویکرد تزینی تا رویکرد پایدار. علوم محیطی، ۵(۴)، ۱۱۳-۹۵.
https://envs.sbu.ac.ir/article_۹۶۸۹۸.html
- موسوی، محمدحامد، افضلیان، خسرو، و فنایی، زهرا. (۱۳۹۶). معماری کیوبیک و معماری مسکونی مدرن در ترکیه و ایران (دهه ۱۹۳۰). باغ نظر، ۱۴(۵۶)، ۸۶-۷۱.
https://www.bagh-sj.com/article_۵۶۱۴۰.html
- نزیبت، کیت. (۱۳۹۶). تئوری معماری پست‌مدرن، (ترجمه پویان روحی)، تهران: کتابکده کسری.
- Arnheim, R. (1968). Information Theory and Esthetic Perception by Abraham
- احمدی، ادیب، و احمدی، محمدآزاد. (۱۴۰۲). بررسی تطبیقی معماری دوره‌ی پهلوی اول و دوم از منظر نشانه‌شناسی و معناشناسی (مطالعات موردی موزه‌ی ایران باستان و موزه‌ی هنرهای معاصر). هنر و تمدن شرق، ۱۱(۳۹)، ۲۲-۵.
<https://www.doi.org/۱۰,۲۲۰۳۴/jaco.۲۰۲۳,۳۶۰۹۹۹,۱۲۶۷>
- بردن، ایان و رودی ری، کاترینا. (۱۳۷۸). رساله پایانی، راهنمای پژوهشگران و دانشجویان معماری و شهرسازی (ترجمه فاطمه مهدیزاه سراج). تهران: سروش دانش.
- بور، والتر. (۱۳۷۵). شهر و مسئله تشخیص (ترجمه مهرناز مولوی). نشریه آبادی، ۶(۲۲)، ۳۳-۲۸.
<https://www.mrud.ir/Portals/۰/%D۹%۸۵%D۸%B D۸%A۷%D۹%۸۸%D۹%۸۶%D۸%AA%۲۰%D۹%۹ D۸%B۹%D۹%۸۵%D۸%A۷%D۸%B۱%DB%۸C%۸۵ D۹%۸۸%۲۰%D۸%B۴%D۹%۸۷%D۸%B۱%D۸%۲۰% B۳%D۸%A۷%D۸%B۲%DB%۸C/Library/Abadi% pdf?ver=sinOlzQSC۶-۰۳۳-۰۲۸/۲۲ cMi۱IKLZIRw%۳d%۳d>
- جانی پور، بهروز. (۱۳۷۹). سیر تحول معماری مسکن تهران در دوره پهلوی (پایان‌نامه دکتری). دانشکده هنرهای زیبا، دانشگاه تهران.
- حسن‌پور، ناصر، و سلطانتزاده، حسین. (۱۳۹۵). عوامل پس‌زمینه تحولات معماری معاصر ایران در دوران پهلوی دوم و مقایسه تطبیقی آن با ترکیه. باغ نظر، ۱۳(۴۴)، ۵۲-۳۹.
https://www.bagh-sj.com/article_42144.html
- خاقانپور شاهرضایی، ریحانه، و خوئی، حمیدرضا. (۱۳۹۶). نسبت امروز و گذشته در آثاری از معماری مسکونی معاصر تهران. نشریه هنرهای زیبا: معماری و شهرسازی، ۲۲(۱)، ۱۰۴-۸۹.
<https://doi.org/۱۰,۲۲۰۵۹/jfaup.۲۰۱۷,۶۲۲۶۸>

Modern Iranian Architecture. In M. Bemaniyan (Ed.), *Proceedings of the 1st International Congress on New Horizons in Architecture and Planning*. Tarbiat Modares University. Tehran.

<https://civilica.com/doc/380592/>

- Martin, B. & Ringham, F. (2000). *Dictionary of Semiotics*. London & New York: Cassell.
- Saussure, F. (1983). *Course in General Linguistics* (R. Harris, Trans.). Chicago: Open Court Publishing. (Original work published 1972).
- Raaphorst, K., Roeleveld, G., Duchhart, I., Van der Knaap, W., & Van den Brink, A. (2020). Reading landscape design representations as an interplay of validity, readability and interactivity: a framework for visual content analysis. *Visual Communication*, 19(2), 163-197.

<https://doi.org/10.1177/1470357218779103>

Moles. *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*, 26 (4), 552–554.

<https://doi.org/10.2307/428335>

- Arthurson, K. (2011). *Social Mix, Reputation and Stigma: Exploring residents' perspectives of neighbourhood effects*. In van Ham, M., Manley, D., Bailey, N., Simpson, L., Maclennan, D. (Eds), *Neighbourhood Effects Research: New Perspectives*. Springer, Dordrecht.

https://doi.org/10.1007/978-94-007-2309-2_5

- Hassan Pour, F. (2015). Educational architecture and architectural education: through Dar al-Fonun to Iranianised modern universities, *International Conference of the Architectural science Association 2015*, Conducted by Architectural Science Association and The University of Melbourne. pp. 768-777.

<http://dx.doi.org/10.13140/RG.2.1.2377.6084>

- Hassan Pour, F., Lewis, M., & Guo, Q. (2015). Inconsistent Perceptions of Early

نحوه ارجاع به مقاله:

امجدی، مریم، متین، مهرداد، و شالی امینی، وحید. (۱۴۰۳). بازتاب هویت دوران مدرنیسم در خوانش نمای بنای مسکونی پهلوی دوم بر اساس رویکرد نشانه‌شناسی. توسعه پایدار شهری، ۵(۱۶)، ۱۲۴-۱۰۳.

 DOI: <https://doi.org/10.22034/usd.2024.2007130.1082>

 DOR: <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.27170128.1403.5.16.6.8>

URL: https://usdjournals.daneshpajooan.ac.ir/article_718398.html

Authors retain the copyright and full publishing rights.

Published by Daneshpajooan Pishro Higher Education Institute. This article is an open access article licensed under the [Creative Commons Attribution 4.0 International \(CC BY 4.0\)](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)